

kivinczi, kirgyisziszi, kuragonszi, andreviczi, cse-cseneczi, kivinki, cserkeszi, buharci, gilómezi, matrinczi, a krimi, bucsakj és nogai tatárokon kívül. A buharci tatárok miképen imádkoznak láttam, mindeniknek a kezében éles kés vagy, ugrosnak és ilyen szótak szólnak: csakszj, bak-szai; valamikor ugrik, mindenkor homlokban vágja magát az éles késsel, rajtok igen csudálkoztam, és azt gondoltam, hogy mind meghalnak, de megkenvén magokat, azután harmad napra semmi bajok nem volt.

Ezer hétszáz huszadikban teletem egy Muszkova nevű városban, melyben sok ritkaságokat observáltam — ezen városnak kerülete 15 mér-föld, templom vagyon ebben 600, harang 9600. Egy nagy kiváltképen való karangnak a kerületét megmértem, mely 89 arasz. Itt láttam szörnyen ordító oroszlánokat és csudálkozásra méltó nagy elefántokat, egynek a többi között a hátán ült 30 fegyverfogható ember, kettőnek pedig a hátán 60, egész eleségével és készületével együtt.

En többet is írnék, de nem lehet, mivel ezen órában jöve hozzám a gályás-mester iródeákja, ki is azt mondá, hogy napkelet felől igen jó szél támadott és a galya vitorláit fel akarják emelni. Isten segítségéből szándékozom indulni a persák ellen, azért ezen leveletem hirtelen bepecsétlem, s indulok a galyára, ajánlván magamat Isten gondviselésének, és a szerencsés szeleknek, mert a tengeren való hadakozásoknak társa a szél, és a rettegés, mert a rettenetes habok egymásra, mint a hegyek úgy borulnak. Bizony az Istennek azért halát adok, hogy én a tengeren olyan bátor vagyok, mint a szuleski tatár a kancza ló hátán. Sziksai bíró uramnak, és az egész tanácsnak, Szóts István, Gyure János, Mező János, Szarka János, Pap István, Korcsényi István és Pál, Szaniszló István, Comi György, s jó Fajtai Jankó, Bagje István, tisz. praedicator, és mester uraméknak jó egészséget kívánok; éljenek ő kglk sokáig, én is élek a varjak szerencséjére. Kegyelmeteket szerelmes édes barátim, szívem édes atyámfiai, szomszédim, rokonim Isten oltalmába ajánlok, utolsó csep véremig maradok kegyelmeteknek

Irány Astrakánban atyafia szolgálja
az Caspium tenger Imkolly Sámuel
mellett Ober-Auditor.

2. Aprilis A. 1725.

Kazinczy Ferencz laka Széphalmon.

1867.

Koszorus költőnk Petőfi 1847-ben bejárván az ország több részét, s meglátogatván Zemplén-megye Bányácska helységét is, a nagy Kazinczy által Széphalmonnak nevezett s napjainkban oly híressé lett igénytelen falucskát, hatalmas dithyrambban lángolt fel a hálátlan nemzet ellen.

„Te, a nemzet-hálátalanság
Égbe kiáltó némasága,
A nemzet-szégyen Káin-bélyege,
Oh Széphalom! . . .

Ez volt tehát
A múzsák egykori tanyája,
Hol most haszonbérlo zsidó lakik?
Azon szobában,
Melyben Kazinczy Ferencz
Élt s kilehelte tiszta lelkét,
Most piszkos, nyávogó porontyok
Henteregnék. . . .

Nagy ég, a pompás kert mivé lett!
Még mostan is mosolyg, mosolyg,
De szívet-szagatólag,
Mint a megőrült szép leány.
Elvadulának a gyümölcsfák,
S alattok fű terem buján,
Sűrűn és magasan;
Tán el akarja rejteni
A pusztulásnak szellemét,
Mely itt két kézzel dolgozik. . . .

Itt nyugszik ő
Vad fák és vad füvek körében,
Fölötte hófehér szobor. . . .

És ezt is özvegye
Állítatá ez oszlopot; . . .

Hiszen mit tett ő a hazáért?
Matta hét esztendeig szívá csak

A börtönök dögvészes levegőjét,
És csak félszázadig
Tartá vállán, mint Atlás az eget,
A nemzetiségnek ügyét.
Magyar nemzet, most nem volnál magyar,
Ő akkor volt az, midőn senki sem volt;
Midőn magyaroknak lenni
Szégyen vala.

Ezen feljajdulástól fogva, már 20 év telt el; s ha Petőfi életben lenne s meglátogatná a szent lakot, ma tán még több oka volna az elkeseredésre, kivált ha tudná, hogy akkor kellett annak elpusztulnia, midőn a nemzet vette oltalma alá.

Mert mai nap már a széphalmi Kazinczy udvar a nemzet közkincese, közbirtoka.

Mint a „Vasárnapi Ujság“ 1863-ik évi folyamának 24-ik számában terjedelmesen le van írva, a Lévy József költőnk által megpendített s mindenfelé megtartott Kazinczy-ünnepélyek alkalmával a nemzet 60,000 frtot tett össze a széphalmi birtok megszerzésére, s a ház és kert kicsinosítására és fentartására.

Mint az idézett közleményben olvasható: „Az ügy vezetését a magyar akadémia vállalta magára. Terv szerint a begyült alapból a birtokot megszerezni, minden tekintetben rendezni, hogy jövedelmezzen, a gazdasági épületeket legnagyobb részt újból építeni kell vala, s mivel a laknak újra építése is alig kevesebb, sőt többé fog kerülni, mint a mennyibe a régi épület helyreállítása, a falaknak, habár részbeni lebontásuk s újból építtetésük (mivel az új tetőt meg nem bírták volna) szükséges leendett.“ S a lebontás meg is történt.

„A háztól észak felé emeltetett egy csinos kertészlak, — folytatja tovább a közlő, — a kertész számára, ki a házra, a síremlékre s a kertre felügyelend, s a házat a látogatóknak felnyitandja.“

„A nagy belsőség elejét egész szélességben azon kert képezendi, melyben az épület és a sír áll, s melyhez az országút mellet fekvő pár köblös föld is csatolva leend.“

„Készült ezen kertre is egy nagyszerű, szép izlésű terv, s a kit mulattatnak, a tervezgetések olvassa el az idézett cikket, ott egyszersmint meglátandja azon tervrajzot is, melyet Ybl készített a felépítendő széphalmi díszesarnokra; azonban a ki a jelent, a meglévőt tekinti, s abban szeret gyönyörködni, az jőjön el Széphalomra, s látni fog egy lerombolt s az elpusztulás legvégső pontján álló házat, egy elhagyatott belsőség közepén.

Az országút szélén, hol a díszes parkba reméltünk lépni, lábolhatlan sár-árkon keresztül idylli burgonya- s árpa-földek köszöntik a látogatót, s ezeken túl mered égfelé, a többé laknak nem nevezhető rom, két szobából álló töredéke a kényelmes ürlaknak. A romtól keletre áll a sirszobor, pár rozszant tölgyfától környezve.

A kertésztlől, ha ugyan létezik ily árva lélek, nagyon kevés időt rabol el a kulcsárság, mivel a házba, ha jól emlékszem, nemcsak elől, hanem a földeltelen tetőn is be lehet jutni; — s így egész szenvedélylyel üzheti művészetét a nem valami szép, de hasznos burgonya- s árpa-telepen s a kiszolgált tölgyfákon.

— Tehát még a nemzet szent kincsén is teljesülni kellett a régi közmondásnak: „Közbirtoknak nincs igaz gazdája.“ — Tehát a sok ünnepély, dicsőítés csakugyan csupán egy halál álmából ébredő nemzet lázas életnyilvánulása volt, mely a mily hirtelen támadt, szint' oly hirtelen el is múlt! — Talán a 60,000 forint is csupán papiroson maradt? Ilyes gondolatok támadnak a gyászos romlakot szemlélő vándor agyában.

Hiszen itt nem építő, hanem romboló kezek működtek. Még 1858—59-ben is elhagyatott állapotban bár, de fedél alatt s épen állt a ház; tehát a nemzet csak azért tette rá kezét, hogy egy érdekes rommal több legyen, hová a gyüle, mint Petőfi zengi, buzdításul elvezethesse gyermekeit, ki arra készül, hogy a honnak éljen. Bátran s méltán elmondhatja a látogató a költővel:

Ki innen, e falak közől!
Félek, hogy a ház rám szakad,
Mert nagy teher nehezedik rá:
Az Isten átka. —

Bármilyen oka legyen is ez elhagyatottságnak, gondatlanság vagy anyagi kényszerűség, a lak tovább így nem maradhat, ha csak azt nem akarjuk, hogy csupán egy kőhalmaz jelölje azon helyet, hol a nagy lélek élt, munkálkodott a nemzetért.

S épen most semmisülne meg ezen szent emlékün, midőn a nemzeti nyelv, mely a nemzetiség életére, diadalmát ünnepli; most, midőn a Kazinczy által újjászületett magyar nyelvet oly édesen esik hallani a honfi kebelnek fölönt s megkoronázott királya s királynője ajkáról!

Ha nem emelünk is díszpalotát, a mi ugyan szintén nem lenne igen nagy bűn, legalább ne semmisítsük meg önnönmagunk azt, mit az idő romboló keze megkimélt. Nagyiday Viktor.

Egyveleg.

** (A királyné a pesti állatkertben.) Ő Felsége a királyné pár nappal a koronázás előtt az állatkertet is kitüntette magas látogatásával. Az igazgató Xánthus, kinek szerencséje volt Ő Felségét az egész kerten végig kíséreni, többi közt említette, hogy a schönbrunni állatsereglet giraffokban oly gazdag, sőt még szaporasággal is dicsekszik; mily szépen díszitené a pesti állatkertet egy ily giraffoskó! Erre Ő Felsége ezt válaszolta: „Tudja-e igazgató ur, hogy a mi Schönbrunnban van, az nem az enyim? Adok azonban jó tanácsot, menjenek a koronázás után a királyhoz, kérjék meg őt, és támogatni fogom kéré-öket, s hiszem, hogy lesz sikere.“ Ezen tanácsot nem lehetett kivinni a koronázás után, Ő Felségök rövid idő múlva távozván, hanem legközelebbi ittlétökre halasztatott, mikor is a küldöttség megköszönte volna Ő Felségének a már két ízben tett ajándékozását, s megkérte volna, hogy az állatkertet megtekinteni méltóztatnék, s csak ezen megtekintés alkalmával hozatott volna elő a giraff-kérdés. S ime mi történik? A felséges asszony gyöngéden megemlékszik távozása után is a legkisebb dolgokban tett ígéreterre, s jun. 24-én a belügyminiszterium utján leérkezik az állatkerthez a tudósítás, mely szerint Ő Felsége egy a schönbrunni állatseregletben levő 16 hónapos nőtény giraffot a pesti állatkertnek ajándékozni méltóztatott, s az igazgató felszólíttatik a szállítás végett valakit minél előbb Schönbrunnba küldeni.

— (Egy új Hauser Gáspár.) A wrescheni kerületből írják: Nem sokkal ezelőtt tudomására jutott a járás-hivatalnak, hogy egy faluban egy ottani birtokos fiát sötét, magános istállóban már régen az emberekől elzárva tartja. Ez új Hauser Gáspár elérte már a serdült kort, s két gymnasiumi osztályt végezett; de ekkor megőrült, s mivel szülői valószínűleg nem reménylették felgyógyulását, kóroda helyett e helyre zárták, hova neki egy meghitt, hallgatag asszony hordta a legszükségesebb táplálékot. A mint a rendőség őt a törvény nevében követelte, anyja vonakodott elbocsátani; atyja épen más jószágára utazott volt. Daczára az anyai vonakodásnak kiszabadították s a világhosszág és emberi-égnek visszaadták. A szerencsétlen látása iszonyt gerjesztett. A földön találták összeguggolva; az ajtó közelében egy lyukat kezdett volt ásni, állati szabadságösztone vezette, hogy fogságából szabaduljon. Hosszu, lecsüggő haja, ronda teste mutatják, hogy mily régen nem részesült emberi ápolásban. A mint az ajtó felnyit rendkívülieg nyilvánította vad örömet; az üde levegő jó befolyást gyakorolt rá. Mozgása békaszzerű ugrálás, a járás elfeledte; a szűk hely miatt tagjai görbén nőttek. Mindjárt kitisztították, haját levágták, ruhát adtak rá; mindezeknek nagyon örült. Csak a sapkát hányta el, mint szükségtelen. Mohó vágygyal ette az ételeket; vajas kenyeret nem, de annál örömes-tebb ette a száraz kenyeret. Megbízható emberekhez vitték ápolás végett, s mint mondják naponként kezdi elhagyni állatias szokásait. A törvényszék megindította a vizsgálatot, s bizonyosan méltó büntetést szab azokra, kik ennyire áthágták az emberi törvényeket.

— (A viszony ellen) a „Times“ oly szert ajánl, melyet a néhai Sonatt sebész, ki Angliában nagy hirben állt, sokszorosán a legjobb sikerrel alkalmazott. Önmagán is Sonatt többször megkísértette a szert, miután nyolczszor marták meg dühödött ebek. A szer „légenysavas ezüst-éleg“-ből vagyis pokolköből áll, melyet a marási sebbe becsöpettetni kell. Ennek hatása az, hogy a nyilat fertőzteleníti s ez által a mérgeanyagot hatástalanná teszi. A „Times“ említi, hogy Sir Benjamin Brodie e szert oly esetben is a legjobb sikerrel alkalmazta, midőn egy dühödött eb egy gyermek száját belülről megmarta. A legjobb használati mód az, hogy a pokolkövet szilárd alakban teszik a sebre.